

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У КРИМІНАЛІСТИЦІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN CRIMINAL SCIENCES: CURRENT STATE AND PROSPECTS

Костенко М.В., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Шмига В.О., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена актуальній практичній проблемі сучасної науки криміналістики, а саме: дослідженню особливостей застосування інноваційних технологій у криміналістичній діяльності. У науковій статті акцентована увага на тому, що сьогодні у світі стрімко розвиваються технічні науки, внаслідок чого і криміналістика як наука динамічна, що постійно розширює свої межі, пристосовує здобутки та надбаня інших наук до власних потреб з метою створення новітнього науково-технічного продукту для підвищення ефективності та оптимізації розслідування кримінальних правопорушень. У праці зазначено, що застосування окремих видів науково-технічних засобів вимагає ретельного дослідження криміналістичною наукою для надання рекомендації щодо можливостей їх застосування при розслідуванні кримінальних правопорушень. Авторами наукової праці зазначено, що найбільш поширеними та апробованими практикою здобутками науково-технічної революції для науки криміналістики є такі нові можливості, як: впізнання людини (злочинця) за відеозображенням, реальною є ідентифікація індивіда за голосом, ДНК, відбитками пальців, сітківкою ока, унікальному малюнку вен на долонях та іншими параметрами. Окрім того, інноваційні технології GPS, мобільний зв'язок і Wi-Fi доступ до мережі Інтернет створили можливість фіксувати переміщення особи впродовж усього маршруту її слідування. У публікації акцентується увага на тому, що практика розслідування кримінальних правопорушень у європейських країнах свідчить про дискусійність думок як серед вчених, так і серед практичних працівників правоохоронних органів щодо можливості застосування новітніх науково-технічних засобів. У праці зосереджено увагу на тому, що для ефективного та результативного криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень використання сучасних здобутків криміналістики є недостатнім, для швидкого та якісного розкриття злочинів об'єктивно необхідно є системна та виважена інтеграція в криміналістичну науку здобутків із різних галузей знань, котрі б, у свою чергу, надали змогу учасникам кримінального процесу, зокрема, слідчому постійно підвищувати ефективність виявлення, припинення, запобігання, розкриття та розслідування злочинів в умовах використання підозрюваними новітніх досягнень науки та активізації протидії розслідуванню. За результатами проведеного наукового дослідження, зроблено висновок про доцільність формування та забезпечення функціонування спеціальної криміналістичної служби з постійного вивчення та узагальнення останніх досягнень вітчизняної та світової науки, які можуть бути використані в практичній діяльності, науковому та навчальному процесі.

Ключові слова: криміналістичне забезпечення, інновації, криміналістика, інформаційні технології, розслідування злочинів.

The article is devoted to the actual practical problem of the modern science of forensics, namely: the study of the peculiarities of the application of innovative technologies in forensic activity. The scientific article focuses on the fact that technical sciences are rapidly developing in the world today, as a result of which criminology is a dynamic science that constantly expands its boundaries, adapts the achievements and acquisitions of other sciences to its own needs in order to create the newest scientific and technical product for increasing effectiveness and optimization of the investigation of criminal offenses. The work states that the use of certain types of scientific and technical means requires a thorough investigation by forensic science in order to provide recommendations on the possibilities of their use in the investigation of criminal offenses. The authors state that the most widespread achievements of the scientific and technical revolution for the science of criminology are such new opportunities as: recognition of a person (criminal) by a video image, real is the identification of an individual by voice, DNA, fingerprints, retina, unique pattern of veins on the palms and other parameters. In addition, innovative GPS technologies, mobile communication and Wi-Fi access to the Internet made it possible to record the movement of a person along the entire route of his tracking. The publication focuses attention on the fact that the practice of investigating criminal offenses in European countries shows that opinions are debatable both among scientists and among practical law enforcement officers regarding the possibility of using the latest scientific and technical means. The work focuses on the fact that for effective and effective forensic support for the investigation of criminal offenses, the use of purely the achievements of forensics is insufficient, for the quick and high-quality disclosure of crimes, it is objectively necessary to systematically and carefully integrate the achievements from various fields of knowledge into forensic science, which would, in turn, enabled the participants of the criminal process, in particular, the investigator, to constantly increase the efficiency of detection, termination, prevention, disclosure and investigation of crimes in the conditions of the suspects' use of the latest achievements of science and the activation of opposition to the investigation. According to the results of the conducted scientific research, a conclusion was made about the expediency of forming and ensuring the functioning of a special forensic service for the constant study and generalization of the latest achievements of domestic and world science, which can be used in practical activities, scientific and educational processes.

Key words: forensic support, innovations, forensics, information technology, crime investigation.

XXI століття – це не лише період політичних, економічних трансформацій в українському суспільстві, а й історичний час переходу третьої «цифрової» революції до четвертої, так званої, революції промислової, котра супроводжується стрімким розвитком новітніх цифрових технологій, які знаходять своє застосування і у межах сучасної науки криміналістики. Так, варто констатувати, що сьогодні «індустрія 4.0.» повністю «знищує» межі між біологічними, фізичними та цифровими сферами життя соціуму. Зокрема, мова йде про такі відкриття та винаходи, як: дрони, «розумні» міста, штучний інтелект і дослідження головного мозку, котрі знову ж таки отримують своє практичне застосування під час розслідування кримінальних правопорушень [1].

Окрім того, необхідно зауважити про те, що в умовах активних процесів входження України до європейського співтовариства особливої актуальності набуває адаптація національного кримінального процесуального законодавства до Європейських стандартів та еталонів. Одним з таких напрямів є саме впровадження новітніх техніко-криміналістичних методів, засобів виявлення, фіксації, вилучення слідів під час розслідування злочинів [2, с. 96].

З метою якнайкращого розкриття обраного тематичного питання, вважаємо за доцільне звернути увагу та осмислити саме поняття «інновація». Так, термін «інновація» походить від латинського слова «innovato» та означає оновлення або поліпшення. Термін «інновація»

використовується як синонім терміна «нововведення». Відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [3]. Інновації – це кінцевий результат інноваційної діяльності у вигляді вперше створеного, нового чи вдосконаленого продукту або технології, який наділено якісними перевагами перед іншими аналогічними продуктами, що ефективно використовуються в практичній діяльності та покращує її якість.

Продовжуючи розкриття обраної для наукового дослідження проблематики, вважаємо за доцільне зосередити увагу на результатах анкетування, проведеного вченими В. Ю. Шепітько, В. А. Журавлем та Г. К. Авдеевою, відповідно до даних якого 35,2% слідчих бажають отримувати відомості про новітні науково-технічні засоби. На основі вище викладеного науковці прийшли до висновку, що нині, як мінімум, існує об'єктивна та нагальна необхідність у забезпеченні слідчих автоматизованими робочими місцями та централізованими інформаційно-пошуковими системами з реєстрами Державної податкової служби України, Пенсійного Фонду України та ін. Так, вченими-криміналістами на виконання такого запиту правоохоронних органів було здійснено розробку таких новітніх наукових «продуктів», як: АРМ слідчого «Інсайт», АРМ судових експертів різних експертних спеціальностей (АРМ трасолога, АРМ баліста, АРМ економіста, АРМ фоноскописта, АРМ дослідження об'єктів інтелектуальної власності тощо), АРМ судді, АРМ обробки та надсилання документів, АРМ секретаря судді, АРМ працівника підрозділу боротьби з наркозлочинністю, АРМ юриста, АРМ юриста-кримінолога, АРМ прокурора, нових приладів та комплектів багатофункціональних пристроїв для фіксації доказової інформації [4, с. 43-45].

Окрім того, не можливо оминати увагою той факт, що на сучасному етапі протидії, запобіганню та розслідування злочинів перед криміналістичною наукою постає комплекс надскладних завдань, виникнення котрих обумовлене, з однієї сторони – потребою у вдосконаленні існуючих методів, засобів і технологій розслідування злочинів та, відповідно, пошуків та розробки новітніх, а з іншої сторони – системною необхідністю у пізнанні новітніх досягнень науки, використання яких є можливим в протидії злочинності та їх адаптації до умов діяльності професійних учасників кримінального провадження, також нових, зокрема, детективів Національного антикорупційного бюро України, з метою втілення в життя останніх інноваційних досягнень науки і техніки з різних галузей знання, без яких неможлива ефективна протидія кримінальним проявам.

Варто констатувати той факт, що науково-технічна революція створила для науки криміналістики абсолютно нові можливості: наприклад, сьогодні впізнання людини (злочинця) є можливим за відеозображенням, реальною є ідентифікація індивіда за голосом, ДНК, відбитками пальців, сітківкою ока, унікальному малюнку вен на долонях та іншими параметрами. В контексті описаного вище вважаємо за необхідне зазначити, що особливу роль у криміналістиці виконують спеціалізовані комп'ютерні системи ідентифікації людини, оскільки останні створюють можливість отримувати й аналізувати за декількома взаємопов'язаними параметрами інформацію, що прямо чи опосередковано спроможна призвести до розкриття злочину. Цікаво, що донедавна змішані зразки ДНК декількох осіб було неможливо розділити та ідентифікувати. Дослідники з Нової Зеландії розробили програму STR-mix, що дозволило виокремити ДНК кожної особи; гіперспектральна візуалізація видимої довжини хвилі

дозволяє виявити найменші сліди крові та виокремити їх від інших слідів на місці події. Використовується камера, обладнана спеціальним жидкокристалічним фільтром [2, с. 97-98]

Окрім того, інноваційні технології GPS, мобільний зв'язок і Wi-Fi доступ до мережі Інтернет створили можливість фіксувати переміщення особи впродовж усього маршруту її слідування.

Також у криміналістичній літературі перелічуються такі новітні інноваційні засоби, що використовуються при розслідуванні злочинів: мас-спектрометри, які застосовуються для дослідження мікроскопічних частинок скла на місці події на рівні його атомної структури, наприклад, для порівняння мікрочасток скла на одязі злочинця з виявленими на місці події; програма Xbox, що забезпечила змогу отримати доступ до прихованих файлів на жорсткому диску; 3D реконструкція обличчя – для ідентифікації особи за знайденими залишками, зокрема за черепом; секвенсер ДНК для дослідження давно вилучених кісток та зубів для ідентифікації особи; дослідження змішаних зразків ДНК [2, с. 99-100].

Як вже зазначалось раніше, у межах науки криміналістики інноваційна діяльність втілюється в декількох векторах, серед яких: інтеграція інновацій із різних галузей знань та адаптація їх до потреб криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, а також створення власного криміналістичного інноваційного продукту. У свою чергу, створення власного криміналістичного продукту є результатом «вивчення» криміналістикою нових способів вчинення кримінальних правопорушень, новітніх засобів, методів та технологій, до яких вдаються злочинці. Так, криміналісти визначають власні наукові потреби в інтеграції або розробці адекватних злочинній практиці інновацій. Майбутня необхідність в інноваціях визначається також у результаті моделювання та стратегічного прогнозування потреб практики розслідування злочинів [5].

Окрему увагу в межах розкриття обраного для дослідження питання вважаємо за доцільне приділити інформаційним технологіям у розслідуванні злочинів, які являють собою сукупність методів, технологічних процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих із метою збирання, обробки, систематизації, узагальнення, аналізу, зберігання та використання криміналістичної, оперативної та процесуальної інформації, а також обмеженого доступу, що має значення для вирішення завдань ОРД і досудового розслідування, забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави. Сьогодні значення інформаційних технологій для розслідування кримінальних правопорушень важко переоцінити.

Так, сьогодні новітні інформаційні технології ефективно використовуються для розслідування злочинів. Зокрема, останні забезпечують можливість належним чином фіксувати доказову інформацію за допомогою цифрових засобів аудіозапису, відео- та фотозйомки, навіть дистанційно (за допомогою дальномірів), окрім того працівники правоохоронних органів та експерти отримують можливість вимірювати відстані між предметами під час огляду місця події та будувати плани і схеми місця події із залученням програмних засобів тощо, що є не менш важливим.

Беззаперечним є той факт, що сучасний світ, сучасне суспільство неможливо уявити без щосекундного застосування користувачами пристроїв електронно-обчислювальної техніки, наприклад, смарт-годинників, смартфонів, ноутбуків та ін. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що працівники правоохоронних органів та компетентних експертних установ безумовно повинні володіти найактуальнішими знаннями та навичками щодо використання зазначених пристроїв.

У той же час, досліджуючи інновації у криміналістиці та їх вплив на діяльність правоохоронних органів,

неможливо оминати увагою той факт, що застосування криміналістичних інноваційних продуктів має відповідати імперативним вимогам законодавця, серед яких найголовнішою є допустимість, оскільки використання криміналістичної техніки та отримання доказової інформації з порушенням встановленого законодавством порядку матиме своїм наслідком визнання доказів недопустимим.

Враховуючи той факт, що допустимість використання є фундаментальною та основоположною засадою застосування всіх криміналістичних розробок у судочинстві, використання інноваційного продукту припустиме, якщо при цьому не порушуються права й законні інтереси громадян, моральні, етичні норми. При застосуванні необхідно забезпечити схоронність джерел доказової інформації: слідів і предметів – речовинних доказів, а також відсутність викривлень фіксованої або аналізованої інформації.

Як зазначають Карпенко Н. М. та Домбровський Л. В., наступною обов'язковою умовою є забезпечення гарантій надійності криміналістичних інноваційних продуктів, тобто сам продукт і правила його застосування повинні базуватися на строго наукових даних, пройти апробацію, у необхідних випадках – сертифікацію й бути рекомендованими до практичного використання. Кваліфіковане застосування криміналістичних інноваційних продуктів повинне здійснюватися відповідними спеціальними суб'єктами (слідчим, суддею, фахівцем, експертом, опера-

тивними співробітниками). Це зобов'язує останніх досконало знати й правильно використовувати дані криміналістичні інноваційні продукти, забезпечуючи при цьому об'єктивність і багатосторонність професійної діяльності з розкриття й розслідування злочинів [6].

Таким чином, проаналізувавши усе вище викладене, можна зробити висновок про те, що результативне вирішення завдань та проблем щодо підвищення рівня ефективності розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах об'єктивно обумовлене розробкою та подальшим реальним запровадженням новітніх технологій та інновацій у практичну діяльність правоохоронних органів та експертних установ. Так, шляхом інтегрування новітніх досягнень інших галузей знань, сучасна наука криміналістика забезпечує представників органів правопорядку інноваційними засобами, прийомами й методами боротьби зі злочинністю, які об'єктивно можуть протидіяти сучасним загрозам зі сторони злочинного світу. Окрім того, за результатами проведеного наукового дослідження, можна зробити висновок про доцільність формування та забезпечення функціонування в нашій державі спеціальної криміналістичної служби з постійного вивчення та узагальнення останніх досягнень вітчизняної та світової науки, які можуть бути використані в практичній діяльності, науковому та навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 256 с.
2. Степанюк Р. Л., Лапта С. П. Новітні зарубіжні розробки та перспективні дослідження у галузі техніко-криміналістичного забезпечення протидії злочинності. *Право і Безпека*. 2017. № 2. С. 96–101.
3. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 26.09.2022).
4. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдеева Г. К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2011. Вип. 21. С. 39–45.
5. Берназ П. В. Інновації – основа криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 4. С. 49–53.
6. Карпенко Н. М., Домбровський Л. В. Інноваційний розвиток криміналістичної галузі для забезпечення державної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер. «Державне управління»*. 2019. Вип. 1 (10). С. 29–35.